

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається роль науково-дослідної роботи вчителя для розвитку його професіоналізму, обґрунтовуються шляхи використання досвіду наукового пошуку в професійній діяльності педагога початкової школи, аналізуються можливості застосування творчості вчителя початкових класів на уроках англійської мови.

На сучасному етапі розвитку початкова освіта в Україні зазнає значних змін. Це пов'язано, насамперед, з тим, що відбувається перехід від системи освіти орієнтованої на передачу вчителем та засвоєння учнем певної суми знань до системи освіти спрямованої на розвиток особистості учня. Саме тому в сучасній педагогічній науці останнім часом значна увага приділяється творчій пошуковій діяльності вчителя, спрямованій на впровадження нових педагогічних технологій, на особистісно орієнтований підхід у навчанні та вихованні, на гуманізацію і демократизацію виховного процесу тощо. Цілком зрозуміло, що сучасний учитель повинен володіти вміннями творчого пошуку, науково-дослідної діяльності, які тісно пов'язані з педагогічним дослідженням. Варто відмітити, що визнання на державному рівні доцільності запровадження іноземної мови в початковій школі актуалізувало проблему вдосконалення теоретичної бази й технологічного забезпечення підготовки вчителя початкових класів, зокрема вчителя іноземної мови початкової школи, як з огляду на зростання сучасних суспільних і особистісних вимог до педагога.

Розширення обсягів інформації з філологічних дисциплін та обмеження можливостей їхнього освоєння за умов застосування традиційних засобів навчання, зростаючі вимоги до належного рівня сформованості професійних якостей майбутнього вчителя, обмежені можливості управління розвитком цих якостей традиційними дидактичними засобами подання навчальної інформації вказують на актуальність досліджуваної теми.

Мета статті – окреслити науково-дослідну діяльність як чинник розвитку професіоналізму вчителя англійської мови в початковій школі.

Одним із провідних напрямів професійної педагогічної освіти є наразі підготовка вчителя-дослідника [1]. Соціальні трансформації, розвиток педагогічних систем, оновлення педагогічної

* © Калабуха А.Ф.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

практики вимагають від сучасного вчителя участі в інноваційних процесах, прийняття нестандартних рішень, творчості в організації педагогічної діяльності, яка є невід'ємною частиною дослідної роботи. У Концепції педагогічної освіти одним із завдань практичної підготовки вчителя є формування в нього творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності [2, с. 22-31].

Так С.В. Роман зазначає, що педагог стає дослідником, коли ґрунтовно опановує ступені педагогічної культури й дослідницької роботи.

I ступінь – це розуміння того, що неможливо уникнути помилок і невдач у роботі;

II ступінь – усвідомлення необхідності дослідницького підходу до навчання та виховання;

III ступінь – професійне самовдосконалення (самоосвіта й самовиховання);

IV ступінь – оволодіння культурно-педагогічним мисленням, яке включає в себе послідовність і логіку, нестандартність і обґрунтованість будь-якої педагогічної новації [8, с. 187].

Проблема формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя в працях сучасних педагогів постає як соціальне явище, що характеризується єдністю безпосередньої діяльності студентів-дослідників із виробництва нових педагогічних знань і результатом цієї діяльності закріплені в цінностях, нормах, традиціях та соціальних інститутах.

Реалії сьогодення вимагають від учителів початкової школи пошуку нових ефективних форм і прогресивних методів навчання, які були б адекватними новій парадигмі освіти. В.О. Сухомлинський у багатьох своїх працях відзначав, що педагогічна діяльність неможлива без елемента дослідження, бо вже за своєю логікою та філософською основою вона має творчий характер [5].

Російський учений В.І. Загвязінський підкреслює, що бути педагогом-дослідником – означає вміти знаходити нове в педагогічних явищах, виявляти в них невідомі зв'язки й закономірності. По суті це потребує передусім загальної культури та високої фахової підготовки, певного досвіду навчально-виховної роботи й спеціальних знань і вмінь, притаманних саме дослідницькій роботі. Зокрема, треба вміти спостережати й аналізувати явища; узагальнювати результати спостережень, виділивши найголовніше; за певними ознаками передбачати розвиток явищ у перспективі; поєднувати точний розрахунок з уявою й інтуїцією та багато іншого [3, с.5].

Творчий, неортодоксально мислячий педагог, що глибоко

й системно аналізує проблеми освітнього простору, постійно здійснює пошук нових способів перетворення парадигмальної різноманітності педагогічної реальності. Усвідомлюючи існування в сьогоднішній науці двох парадигм освіти – технократичної (знаннєво орієнтованої) та гуманістичної (особистісно орієнтованої), педагог-дослідник здійснює інноваційний пошук, у результаті якого змінюються не тільки окремі компоненти освітньої системи – цілі, зміст, методи й технології навчання, але і її сутнісна концептуальна основа. Без цих змін система освіти залишатиметься інертною, консервативною, нездатною відповідати вимогам сучасності, а відтак – загальмується в кінцевому результаті соціальний розвиток. Саме тому, творчу педагогічну діяльність учителя ми розглядаємо як педагогічну діяльність, якій притаманна креативність у діяльності.

Серед провідних мотивів, які відображають спрямованість учителя на дослідницьку діяльність, ми виділяємо допитливість та інтерес до вирішення педагогічної проблеми. Серед особистісних якостей педагога, які сприяють його успішній дослідницькій діяльності, особливе значення мають самостійність, ініціативність, працелюбність, готовність до інтелектуального ризику, цілеспрямованість, наполегливість.

Досліджуючи особистість учителя англійської мови і його педагогічну майстерність, науковці визначають дослідницькі вміння, якими він повинен володіти.

Перша група вмінь пов'язана з аналізом, а саме: уміння аналізувати уроки будь-яких видів; уміння аналізувати діяльність колег і свою власну; уміння аналізувати діяльність учнів; уміння аналізувати підручники й навчальні посібники.

Друга група вмінь пов'язана з методами наукового дослідження: уміння працювати з науковою літературою; уміння проводити спостереження; уміння проводити анкетування та бесіду; уміння тестувати з метою вивчення індивідуальних якостей учнів і визначення рівня навченості; уміння проводити нескладний експеримент.

Третя група – уміння більш загального характеру, пов'язані з діяльністю вчителя в цілому: уміння підготувати наукову доповідь із будь-якої проблеми навчання іноземних мов; уміння написати статтю на методичну тему; уміння брати участь у дискусії з методичних проблем; уміння узагальнювати досвід (свій та інших); уміння сприймати нове та втілювати його в життя; уміння вести роботу, пов'язану із самоосвітою [11, с. 225-226].

С.В. Роман у дослідній діяльності вчителя розрізняє гностичні та власне дослідницькі вміння. Гностичні, або аналітичні,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

уміння вчений визначає як уміння вчителя аналізувати, систематизувати, узагальнювати, класифікувати, оцінювати педагогічні явища, які є об'єктом дослідження, виявляти їх зв'язки та відносини. Власне дослідницькі вміння забезпечують науково-методичну діяльність учителя, яка передбачає:

1) уміння працювати з довідковою й науково-методичною літературою, що вимагає оволодіння трьома групами методів опрацювання спеціальної літератури: 1) бібліотечно-бібліографічними; 2) методами логічної обробки тексту шляхом анотування, складання плану, тез, конспекту прочитаного; 3) методами творчої діяльності у зв'язку із прочитаним;

2) уміння спостерігати й аналізувати свою педагогічну діяльність і роботу колег за попередньо визначеними та науково обґрунтованими критеріями з метою вивчення й узагальнення досвіду їхньої роботи або надання допомоги вчителю-початківцю;

3) уміння вивчати, узагальнювати й поширювати нові методи навчання іноземної мови;

4) уміння висувати гіпотезу, організовувати та проводити нескладний експеримент або запроваджувати пілотні проекти; уміння представляти досвід своєї роботи в статтях, виступах на науково-практичних конференціях, а також шляхом проведення майстер-класів тощо.

Крім того, одним з найважливіших аспектів дослідної діяльності вчителя С.В. Роман визначає вивчення із застосуванням різних методів дослідження особистості школяра: його потреб, інтересів, мотивів учіння, контексту діяльності, статусу в учнівському колективі; індивідуальних здібностей, а також динаміки успішності [5, с. 75-77].

Слід зауважити, що в педагогіці потрібно розрізняти практичну діяльність і наукову творчість, яка передбачає, передусім, виявленням закономірностей навчання й виховання, розроблення високоефективних теорій і методик, які дають змогу виконувати завдання сучасної школи, прогнозувати тенденції її розвитку тощо. Творчість у практичній діяльності вчителя настільки різноманітна, що необхідно говорити про можливі аспекти її виявлення, про різні види творчості. Зокрема, новизна в практичній роботі педагога може виявлятися у нестандартних підходах до розв'язання проблем; у розробленні нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних поєднань; у ефективному застосуванні досвіду в нових умовах; в удосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; у вдаль імпровізації на основі як точних знань і компетентного розрахунку, так і високо розвинутої інтуїції;

у вмінні трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення в конкретні педагогічні дії тощо. Звичайно, усе це – взаємопов'язані прояви творчості. Вищим рівнем творчості в практичній діяльності є створення принципово нових, високо-ефективних систем навчання, виховання й розвитку школярів [9, с. 5].

Аналіз наукової літератури показав, що основними напрямками діяльності в розвитку творчого потенціалу вчителя є забезпечення сприятливих умов для розвитку інноваційного потенціалу як кожного вчителя зокрема, так і педагогічного колективу в цілому, розвиток системи мотивацій до інноваційної діяльності (створення ситуації успіху, підтримка ініціатив учителя; свобода дій, вільний вибір форм і методів навчально-виховного процесу), запровадження ефективної системи випереджального навчання педагогічних працівників, оптимізація процесів самоосвіти вчителя. Сюди ж можна віднести розширення сфери контактів між учасниками педагогічного процесу, удосконалення системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи та залучення вчителя до науково-дослідної, пошукової діяльності. Важливого значення при цьому набуває діагностика творчого потенціалу вчителя, можливостей його особистісного розвитку. Творчість учителя починає розвиватися, якщо для цього створено необхідні умови, передусім – матеріально-технічна база. Не менш вагомими є морально-психологічні чинники: відсутність конфліктів, переважання доброзичливих стосунків у колективі.

Відмітимо й той факт, що в останні роки в Україні відбувається стрімкий соціально-економічний прогрес, який, сприяє реформуванню системи освіти. У даному контексті до вчителів іноземної мови висуваються більш високі вимоги щодо ефективності викладання. На сучасному етапі необхідною умовою навчання є впровадження таких методик, які б більш ефективно розкривали потенціал учнів, їхні інтелектуальні та моральні якості, сприяли підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, активізували їхню пізнавальну діяльність, спонукали до творчого пошуку та самовдосконалення. Важливо відтворити навчально-виховний процес так, щоб учень із раннього віку виявляв бажання дізнатись щось нове. Тому, спираючись на дослідження науковців та власний педагогічний досвід, рекомендуємо використовувати ігрові технології, серед яких ігрові вправи, римівки, пісні, наспіви (chants), фізкультхвилинки (TPR) тощо. Розвиваючи мовні навички, ігрові технології також допомагають у формуванні комунікативних навичок, готовності до співпраці, дитина навчається чути своїх товаришів, поважати

правила гри й слідувати їм.

Сьогодні в школі імовірно створюються сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості вчителів і підвищення на цій основі результативності навчально-виховного процесу. Педагога, який прагне до інноваційної діяльності, характеризує глибоко мотивована творча праця. Мотивація до творчості спонукає вчителя виконувати завдання нетрадиційно, цікаво: змушує його будувати навчально-виховний процес по-новому, цікаво й доступно. Важливим аспектом розвитку в учнів мотивації до творчості є нестандартне розв'язання педагогічних завдань. Творча реалізація педагогічних функцій в основному проявляється на уроці та в позакласній діяльності, а саме під час різноманітних ігор, вправ, написанні сценаріїв свят, фізкультурхвилинках та ін. Так, наприклад, для формування лексичних навичок у межах певної теми можливе застосування вправ, що сприяють автоматизації дій учнів із лексичними одиницями, наприклад, кожному учневі пропонується картка з назвою тварини та описом її дії. Після підготовки необхідно продемонструвати це класу. Завдання класу полягає в тому, щоб відгадати й назвати цю тварину, прокоментувати її дію англійською мовою.

Наприклад: YOU ARE: 1) a crawling snake; 2) a walking elephant; 3) a bathing hippo; 4) a buzzing bee; 5) a flying butterfly; 6) a hopping grasshopper; 7) a feeding giraffe; 8) a swimming fish; 9) a running bear; 10) a playing cat. *Зразок відповіді:* You are a snake. You are crawling now.

Для розвитку вмінь монологічного мовлення учням можна використовувати таку вправу: у великій сумці знаходяться прості невеликі речі. Учні витягують із сумки одну річ, уявляють, що з нею можна зробити, і показують це класу. Завдання класу полягає у відгадуванні дій учнів за допомогою трьох спроб. Учитель перевіряє, щоб учні, які демонструють дії, знали їх назви англійською мовою.

Перелік можливих речей: 1) a long scarf; 2) an empty jar; 3) a small box; 4) a flower; 5) an apple; 6) a key; 7) a little monster; 8) a ball; 9) scissors; 10) a book.

Зразок відповіді: You have a long scarf. You are putting it on [12. с. 10].

Діти молодшого шкільного віку мають природну здатність виражати свою особистість через гру, і це забезпечує позитивний фундамент для вивчення іноземної мови. Використовуючи на уроках іноземної мови ігри, дітям надається можливість розпізнавати й реагувати на мову в цікавій формі.

Так, наприклад, на уроці англійської мови в початковій школі можна застосовувати різноманітні ігри:

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

- рецептивні (Наприклад, гра «Виконай наказ»/ «Order». Педагог: «Діти, я дресировальник цирку, а ви дресировані звірята. Виконайте мій наказ»: «Come here. Take a ball «);
- репродуктивні (Наприклад, гра «Коти м'яч»/ «Roll a ball». Діти сідають парами в коло чи у дві шеренги. Педагог: «Я кочу м'яча Ані і кажу: «How are you?». Аня повертає мені його і говорить те саме: «How are you?»);
- продуктивні (Наприклад, гра «Ми космонавти» / «We 're cosmonauts». Педагог: «Діти, ми космонавти, які готуються летіти в космос. До нас підходить кореспондент із телебачення і ставить запитання: «Who are you? Where do you live?») [12, с. 16].

Отже, сучасне життя вимагає від людини творчого підходу до вирішення будь-якої справи. Саме тому розвиток творчої особистості є одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні. Саме тому майбутній учитель має прагнути до постійного творчого самовдосконалення, уміти організувати власну діяльність у цьому напрямі, а також – створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей своїх вихованців.

Підводячи підсумки зазначимо, що без дослідницької та творчої діяльності на уроках учитель не може виробити власну методичку викладання, нарощувати рівень культуру навчально-пізнавальної діяльності своїх учнів. А тому зрозуміло, що сучасна школа вимагає творчо мислячих педагогів, адже в умовах стрімкого розвитку суспільства стає необхідним пошук нових підходів, що забезпечують ефективність навчання, і цей пошук просто неможливий без дослідницької та експериментальної діяльності вчителів.

Література:

1. Данилович І.А. Система ігрових вправ у підручнику English Through Communication // Іноземні мови у школі. – 1995. – №2. – С.14-18.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М.: Наука, 1987. – 159 с.
3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник / За ред. докт. пед. наук, професора О.І. Пометун. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2011.
4. Макагон К.В. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. Випуск 5 /Ред. кол.: Л.І.Даниленко (гол. ред.) та ін. – К.: Логос, 2001. – С.66-74.
5. Николаева С.Ю. Типова програма підготовки вчителя іноземної мови «Методика навчання іноземної мови у середніх навчальних закладах: для університетів та інститутів, факультетів іноземних мов» / С.Ю. Николаева, Н.К. Склярченко, Н.О. Бражник // Іноземні мови. – 1998. – № 2. – С. 8-35.

6. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчально-тематичний план і програма курсу для педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Укл. С.О.Сисоева, В.І.Барко, І.В.Бушовський та ін. – К.: РУМК, 1991. – 32 с.
7. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. – К.: Радянська школа, 1988. – С.5-60.
8. Роман С.В. Методична підготовка студентів до реалізації дослідної діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі / С.В. Роман // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 23-30.
9. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С.О.Сисоева. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
10. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В.М.Шейко, Н.М.Кушнарченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 295 с.
11. English for primary teachers. A handbook of activities and classroom language. Marry Slattery, Jane Willis, Oxford University Press, 2001. – 288 p.
12. 500 Activities for the primary classroom. Carol Read. Macmillan Education. 2007. – 154 p.

Коліщук С.В.*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті йде мова про використання виховного потенціалу української козацької духовності у формуванні особистості із стійкими морально-вольовими якостями та силою духу. Автор статті розглядає українські козацькі традиції здорового способу життя в поєднанні із сучасною системою виховання.

Серед проблем виховання підростаючого покоління особливо актуальною в сучасному українському суспільстві є проблема формування інтересу до здорового способу життя, про що свідчать численні публікації в періодичній пресі. Серед пріоритетів життєвих цінностей людини завжди найважливішим було, є і буде її здоров'я [5]. Міцне здоров'я – головна запорука повноцінного життя. Воно допомагає людині реалізувати свої плани, успішно розв'язувати життєві завдання та долати труднощі [7]. Незважаючи на те, що цінність здоров'я у всі часи є визначальною й не потребує наукових переконань, активна життєва позиція, спрямована на його збереження та зміцнення, у багатьох людей не відповідає розумінню важливості цієї проблеми [3]. Як свідчить статистика, середня тривалість життя сучасного українця становить 62 роки. Україна, яка за тривалістю життя посідає 135 місце серед 192 країн світу,

* **Коліщук С.В.**